

Versmeditációk hitről, hűségről, hazaszeretetről

**Takaró Mihály: Génemlékezet. Válogatott és új versek 1990–2020
(Püski, Budapest, 2021)**

Takaró Mihály költő, író, mi több a megírt és a szóbeli irodalomtörténet markáns személyisége teljes mellszélességgel vállalja olykor ökumenikus keresztény, máskor a kálvinista hagyományokhoz nyakasan hűséges protestáns gondolkodó magatartását alkotóként is, emberként is. Eddigi költői életművének esztétikai szempontból talán legfontosabb sajátossága: **nem öncélú szövegeket, hanem küldetéses verseket ír.** S minden alkotásában megvillantva eddigi munkáinak egynémelyikét, említeném a *Kánaán felé* (Püski, 2004), *Csönd-parázson szóforgácsok* (Masszi, 2007), *Jeruzsálemi hétvége* (Püski, 2013) című, novellákat is tartalmazó versköteteteit. Irodalomtörténészként fokozott figyelemre méltó a *Kárpát medencei magyar irodalom 1920-tól az ezredfordulóig* című *irodalomtörténeti kézikönyve és szöveggyűjteménye* (Méry Ratio, Samorin, 2017), de hiánypótló munkának számít a *Wass Albert igazsága. A gróf emigrált, az író otthon maradt* című, Raffay Ernővel, Vekov Károllyal közös kötete (Szabad Tér – Czegei Wass Foundation, 2004) és a *Wass Albert regényeinek világa. A XX. századi Erdély krónikása a világban* (Masszi, 2007) című könyve is. Emblematikussá váltak Tökéczki László haláláig közösen, azóta váltogatott szerzőtársakkal készített televíziós sorozatai is (*Tökéczki és Takaró: Történelem és irodalom mindenkinek*). Ezekben korszerű és újszerű visszatérést valósít meg a nemzeti irodalom klasszikus értékvilágához. S ami még ennél is merészebb és a baloldali liberális kánon szemszögéből ijesztőbb törekvés: nemcsak literátorként, tanárként, hanem a pedagógia meghatározó személyiségeként kívánja

újraanonizálni a magyar irodalom méltatlanul feledtetett alakjait (Szabó Dezső, Tormay Cécile, Nyirő József, Wass Albert, Sinka István, Herczeg Ferenc stb.).

Ám mivel esszém célja elsősorban a költő, jelesül új kötetének, a *Génemlékezetnek* bemutatása, szűkítsük gondolatainkat az új, válogatott verseinek kötetére, amely három nagy egységből áll. Az első, a *Génemlékezet* gyűjti egybe a legújabb opusokat. A *Jeruzsálemi hétvége* (2013), valamint a *Csönd-parázson szóforgácsok* (2007) ciklus a korábbi Takaró-kötetektől válogatott költeményeket rostálja egybe. Tartalmaz még a könyv egy, *Álom* cím alá rendelt, három egységből álló költői elbeszéléscsokrot (*Filmszakadás – Fábri halála, Álom, Pörgettyű*) és két jeles személyiség, Döbrentei Kornél költő *Már megint a fejünk fölött?* és Hegedűs Lóránt református püspök, teológusprofesszor, irodalomtörténész *Előszó* című esszéjét. Magyarán, a kötet a hatvanhat esztendő költő legelső összegző igénnyel készült, lírai számvetéseként is felfogható válogatása.

Ó- és újszövetségi ihletés

A kötet vezérszólamát a bibliai, ó- és újszövetségi ihletésű versek képezik. (*Génemlékezet; Halotti beszéd a 21. században; Visszanézve a 20. századra; Stigmák; Fohász a teremtőhöz; Bábszínház az egész világ; Kánaán felé – most indulj, indulj haza; Megtérés; Templom, oltár, kereszt* stb.) A könyvet végigolvasva nyomban két maxima ötlík emlékezetünkbe. 1. Isten egész

életünkön át igyekszik megmenteni bennünket saját döreségünktől. 2. S mi pedig ha hallgatunk rá, életünk második felében próbálunk kivergődi azokból a csapdahelyzetekből, amelyeket életünk első felében mi magunk teremtettünk.

A könyv címadó és egyben nyitó költeményében (*Génemlékezet*) költőnk nyomban felsőfokon teremti meg az alaphangnemet: „hiába / minden / belénk teremtett / génemlékezet /, csillagokra / függesztett / szemekkel / mégiscsak / világot pusztító / saját magunk / által épített / útjainkat / tapossák lábaink.” Magyarán: hiába kódolta a teremtő génjeinkbe a makrokozmosz és a mikrokozmosz egyetemes bölcsességét, mi, földi emberek szuicid következetességgel haladunk az apokalipszis ösvényét tapodva a halálunkig: „Így megyünk hát / Isten elé. / elérvén útjaink / vége felé.”

A *Halotti beszéd a 21. században* című költeményben kiteljesedik a nyugat-európai kultúra hanyatlását, alkonyát vizionáló filozófusokra, Spenglerre, Huizingára, Ortega, Toynbee-re hajazó gondolat, amely szerint világunk satnyulása, hitványulása egyenes arányban növekszik azzal, ahogyan egyre távolabbra kerülünk a Szentháromságtól. „Látjátuk, feleim / már akkor is, miattunk / egy istálló lett isa / a mi Urunk katedrálisa.” A mű gondolati íve magában foglalja a régi magyar irodalom első teljességgel fennmaradt magyar nyelvű alkotásának, a *Halotti beszédnek* archaizáló tónusát és az üdvtörténet kicsúcsosodásának, Jézus Krisztus kereszthalálának és föltámadásának üzenetét, amely szellemi iránytűje a hívő embernek. Az allúzióként is kiváló vers ráadásként szembesít bennünket az új világ, a reklámfejűség torzulataival és korcsosulásával is, ennek a világnak a fiai egyre süketebbek az ígére, s egyre vakabbak a kálvária látomására. „Ki Istengyermekeként hozzánk szólt / majd halálnek haláláal holt / És látja a Világ Világa / Hogy a világ a szemét bezárta / s rájuk már nem világít, heon / néhány hozug reklám neon”. Az egyetemes fényt, a Szentháromság és Szűz Mária, a napba öltözött asszony kisugárzását kiszorítja az új évszázad betegesen sápadt vagy hivalkodóan harsány nagyvárosi műcsillámlása. A transzcendencia eszmei és anyagi világot egyként magában foglaló tágasságát leváltja silány

avatárja, a digitalizáció és az értéktagadó baloldali liberális globalizáció pszeudobirodalma, amely eltérít bennünket az örök élethez vezető szűk ösvényről, s látványosan vezérel minket a tágasabb úton az örök halál pokolbirodalmába: „Előttünk már ezernyi halálut / épült már ezernyi halál-út / általunk világunk terein / Halljátok feleim / Látjátuk feleim?”

Az utolsó két sor figyelmeztető kérdése megálljt parancsol az emberiségnek a világpusztulás, az új apokalipszis útján. Abban is nagyon egyet kell értenünk, hogy az etikus, keresztény elkötelezettséget teljes mellszélességgel vállaló költő csak akkor emelheti hitelesen az ég felé úrfelmutatásként a mégis – csak azért is hitet az Isten-léptékűn emberarcú jövőben, ha a zenit sugárzása mellett a fekete nadír legmélyebb pontját is megvilágítja. S bár sokáig csak reménykedtünk, hogy például a *Visszanézve a 20. századra* című költeményből felénk sugárzó felülmúlhatatlan félelem a „borzadályos, néma hullapanorámától” már végérvényesen tovatűnhet a múltba, sajnos, immár találónak tartjuk, hogy a vers befejező, huszadik századra utaló strófája talán még fokozottabban illik a huszonegyedikre: „Igen, ez a múlt, a / »kifagyott halott« / Az emberiség sírásója / Istent gyalázó / vértől áztatott / huszadik század” Magyarán, a tovatűnt huszadik és velünk élő huszonegyedik évszázad verspannója drámai egybecsengéssel találkozik, s a holnap borzalmi túlszárnyalhatják már a tegnapot is. Ez nálunk még csak lehetőség, Nyugaton már vérvalóság. Erről az egyetemes halál-csönd veszélyről akkor sem hallgathatunk, ha olykor attól tartunk, hogy ha túl sokat beszélünk róla, megerősödik, mi több megfertőzhet bennünket, sőt, belénk költözhet. Ám megvéd bennünket minden infernális gonoszságkísértéstől, ha tudjuk Kálvin János szellemében, hogy egyedül Isten csepegtethet erőt a világmindenség minden kis porszemébe. A *Megtérésben* költőnk mérlegre teszi a lélek erejét, mely hatalmas súlya, volumene ellenére szállni, száguldanivaló képes. A *Templom, oltár, kereszt* költemény megindító istenszeretet-vallomása kimondja, hogy Isten nélkül: „Lelkem meddón múlt idő / Lelked nélkül csak test a test – Törzsem, karom üres kereszt.”

A történelmi Magyarország összeszűkülésének fájdalma

A *Génemlékezet* című kötet másik vezető szolamát képezik a feltétel nélküli hazaszeretet költeményei. E horizont egyik emblémája a *Hazám* vers, amely a múltból jelenünkbe ívelve tár föl a jövőbe mutató grandiózus összefüggéseket, s híven mutatja föl a történelmi Magyarország összeszűkülésének fájdalmát. A trianoni sok nemzettestünk feldarabolásával is demonstrálja a bűnös és barbár Nyugat undorító hálátlanságát az ország iránt, melynek hősei védték Európát is tatártól, töröktől, a bolsevizmustól, később, ameddig lehetett, a totalitárius náci és a bolsevik terrortól, és 1956-ban a szovjet megszállás és a kommunista kór továbbterjedésétől.

„*Ma újra végtelen védtelenül állsz / szenvedő, szétszabdalt testeddel / a bankok kamatlábas hernyótalpakon gördülő / pusztítása elé, / hogy megint te, mint 56-ban, hogy megint Te, mint 48-ban, hogy megint Te, / mint sok-sok éve annyiszor, szünni nem akaró / véred hullásával mutasd és bizonyítsd: / VAN MÁSIK ÉLET IS.*” E drámai versfinálét úgy kell érteni, hogy a történelem viharaiiban (nem csak Magyarországon) áll szemben örökké egymással háromféle magatartás. Az egyik a kuruc, amely az aktív nemzeti ellenállást is vállalva szegül szembe az ó- és újszövetségi alapértékeket és a világot éltető nemzeti kultúrákat tagadó-pusztító sátáni erővel. A másik az örök labanc, amely olykor beáll a pokoli erők, az infernó örvényének sodrásába, máskor, mint itt és most, elő is idézi Mefisztotelesz romboló rondójának új özönvizét. A harmadik, a többség pedig a – Páskándi Géza szavával – „köztes ember”, aki csupán élni akar, ám olykor éppen a passzivitásával, a semlegességével idézi elő saját vesztét. Azzal, hogy megadja magát, mert ugye „szél ellen nem lehet”.

Az írónak tudnia kell, hogy MINDIG VAN MÁSIK ÉLET IS. Takaró Mihály a vers második strófájában ellenpontként mutatja föl azoknak az íróársaknak a példáját, akik immár nem csak tagadják az irodalom és a művészetek két fő küldetését, jelesül: 1. A transzcendens miszsiót: helyünk meglelését az isteni rendben. 2. Jelenlétünk méltóságának föltérképezését szű-

kebb és tágabb hazánkban. Az „ajróperséget” szajkózó írók, gondolkodók szellemi minősége egyenes arányban satnyul Nyugat-Európa afrikanizálódásával. Ők a vers tanúbizonyosága szerint már nemcsak kívülállók akarnak lenni, hanem feneketlenül gyűlölik hazájukat és önmagukat.

„*Ma, amikor némely neveden makogó írócška / neved hallatán ajkbiggyesztve mosolyog / szája szegletén a gyűlölet, a megvetés félre / nem érthető torz ráncaival nekik is üzend / VAN MÁSIK ÉLET IS!*”

„*Népek Krisztusa, Magyarország! / Lehet, holnap újra felfeszítettetel, / Lehet, holnap újra tegnapod jön el!*” Itt és most, ahogy a rendszerváltozás előtt és a bolsevista visszarendeződések (1994–1998, 2002–2009) évadján ki kell vonulnunk az írószoba csöndjéből. Mi több vállalnunk kell Petőfi, Arany, Tompa Mihály, Jókai Mór, Dsida Jenő, József Attila, Wass Albert, a márciusi ifjak attitűdjét: „*Ezért, magyar írók, megint itt az Idő / Fülekbe, lelkekbe harsogjatok / Rabok legyünk? Nem! Szabadok!*”

Megmentő házastársi hűség

A *Génemlékezet* című kötet rész új költeményeiben kiemelkedően fontos szerepe van a hitvesi szerelemnek, a vele szimbiózisban megmutakozó, természetel azonosuló, bukolikusan lágy idillnek (*Alkonyati csend; Tavasz, Nyár, Ősz, Tél; Kettesben; Negyedszázados vallomás; Elfogyó félelem; Megmentő hűség; Testamentum*). Megindító az alanyi költő énjének közvetlen megszólalása a többi között a *Negyedszázados vallomás* című költeményben. A puritán protestáns költő szemérmesen rejti legintimebb, legbensőbb érzéseit olykor önmaga előtt is, mert hirtelen kitörnek, mint a vulkánból a forró láva: „*Magamba hiába rejtem / a felgyötrődő szavak, / felrimázkodó mondatok / kibuggyannak lágymelegen / Terólad dalol a lelkem.*”

Olykor ráébredünk, hogy hősiességünk, a halállal, a halálfélelemmel, a Sátán földi helytartóival szembeforduló kombattáns erőnk csak úgy élhet tovább velünk, Isten gyarló teremtményeivel együtt, ha van a társunk, a férfi-női kapcsolat

utódokban kicsúcsosodó, Istentől megáldott szerelme meghatványozza a költő erejét. Alludálva Radnóti gondolatára („nem tudok én meghalni se, élni se nélküled immár”), azzal rokon a feleségének, P. Mártának ajánlott *Elfogyó félelem* című versének csattanósan, rímjátékosan megidézett életérzése: „Múlóban már a **félelem** / *Lelkemnek lelked élelem* / *Nyugalmad csak benned lelem* / *Az élet vagy, mindenelem!* / *Társam e földön, égben: M. S.*”

S csak utalnék a *Testamentum* című költeményre, amelyben a költő a feleségére, Mártára testálja mindazt, amit ezen a világon intellektuális értelemben megteremtett. „*És tiéd / lesz már / az utolsó / pillarebbenés / Véres szívedbe / Ne kőbe / Életem / Szerelme / Márta*”

Azt gondolom, nem önkényesség, ha a *Panegürikusz a Szépség múzsájához* című költeményt is a hitvesi szerelem szublimált emanációjaként értékelem. Ugyanakkor különösen bravúrosnak tartom, hogy a szellemidézésekre, az allúziókra is hajlandó Takaró-költészet megújítja a Kr. e. 4. évszázadban keletkezett, gyönyörködtetési céllal előadott ünnepi szónoklatok, versek, ódák, a panegirikuszok hangnemét. Takaró szerelmes panegirikusza egyszerre szól a múzsához, a hitveshez és az elvont szépséghez: „*Elmémben már elkészül a fénylő, szép bizonyosság: / Istennő vagy, az égből jöttél, földre leszállván*”

Irodalmi szellemidézések

Takaró Mihály kötetének negyedik nagy vezérszólamaként valósággal lubickol a pályatársak, a nagy magyar klasszikusok és a kortársak, valamint néhány sátáni egyéniség szellemiségét megidéző allúziókban. Ezek a költemények, ahogy a többi műfajbéli művek egy része is, áthúzódnak s az olvasót is átlendítik a kötet második passzusába, ahol a korábbi kötetekből kizsolázott válogatások olvashatóak. Ez a magartartás gazdag hagyományokra tekint vissza, kiemelkedő darabja mások mellett Kölcsey Ferenc *Balassa* című mives Balassi-tónus-idézése, Petőfi *Vadonban* című versének Csokonai-allúziója, persziflált formában és változatban Karinthy Fri-

gyes Így írtok ti, Bárány Tamás Így írunk mi című adaptációja, s persze Weöres Sándor Pszichéje mellett a megannyi szellemes Weöres-szellemidézés. És folytathatnánk...

Megnyitja a sort a *Rövid jelentés a magyar irodalom állásáról* című prózavers ritmusú pamflet, amelyben a költő a „műveltséghiányos versfaragók”, a „megélhetési szenvedők”, „nyelvtörpe írócska ripacsok” tobzódásáról vall. Önmagában természetes, hogy minden nemzeti irodalomnak létezik másod-, harmadvonala. A másodvérű ripacskodásnak, az álmodern epigonizmusnak is voltak, vannak s lesznek is, amíg lesz irodalom, szívós képviselői. Ám nálunk a hetvenes évek óta erősödik az a kádárizmus melléktermékeként kialakult tendencia, amely le akarja cserélni a valódi irodalmat afféle üzenetmentes irodalompótlékkal. „*Ezért aztán mielőtt szokásos, betegesen nézetdiktatúrás, izlésterroros, elitista sikongatásuk újra a fülünkig érnének, zárjuk be ablakainkat, nyissuk meg újra szívünket. És azt javaslom, többé ne törődjünk velük.*”

S hogy kezdjük a negatív portrékkal, megidézi az akasztós (Kádár János) s a gumilövedékes diktátor (Gyurcsány Ferenc) alakjával együtt a két terrorista ördögi életművének fekete vetését, a 2004. december 5-i népszavazás tragédiáját. A napot, amelyben az anyaországi magyarság aktív szavazóinak legjava hitet tett a határon túli magyarok mellett, ám a köztes emberek közönye és az ellehetetlenítőn, értelmetlenül szigorú szabályok miatt a szavazás érvénytelennek minősült. S tizennyolc szóban foglalja össze a besúgók lélektanát, s megadja nekik a választ a pokolból üzenő Kádár Jánossal: „*Az árulásba csak belepusztulni szabad.*” Ám sokkal fölemelőbb, lélekmelegítőbb a megannyi jeles portré: Janus Pannoniusé, ki még tud magyar és európai lenni. „*Költők költője, legtisztább, legnagyobb*” – szólítja meg Arany Jánost, a legnagyobb szókincsű magyar lírikust. Az örök emigráns nemzetközi magányáról készíti remek verskarcolatot: Mikes Kelemenről, Zágon csillagáról, a Boszporuszi szent szenvedőről. És sorolhatjuk a nagy elődöket fölélesztő adaptációkat. Fölsejlik Wass Albert utolérhetetlen remeklése, *A funtineli boszorkány*, a kisebb hazáját, Erdélyországot, Székelyföldet kétszer elvesztő Áprily Lajos, a székelyek apos-

tola, Nyirő József, a verseket hitelesen életre hívó előadózseni, Oberfrank Pál alakja. A legkétségbeesettebb szólamot az *Üzenet Nagy Lászlónak, 2013-ból* című költemény zendíti meg. A költő, aki a Kormos István által készített interjúban azt üzeni az utókor magyarjainak, hogy ha emberarcuk lesz, csókoltatom őket, gyönyörű, *Ki viszi át c.* versében rákérdez arra: „*S ki viszi át a fogában tartva / a Szerelmet a túlsó partra?*” Takaró már-már farkasüvöltés-formán elkeseredve folytatja a gondolatmenetet. „*Ezektől várjunk valamit? / Sok szövegszövegető / semmiről író tintbitang / kis rakásszerencsétlenség / versimitátortól, / SE a fogukkal... / se a kezükben... / Á, sehogy se! / Hidd el, ezeknek / Nincs is túlsó part!*”

S hogy Takaró kiváló Haiku sorozatáról is ejtsünk érintőlegesen szót, s hogy ne negatív kicsengéssel zárjam a Takaró-költészetéről szóló esszém, idézzük a Magyar Haikukat: „*I: Janicsárságra / született néparulók / nevetek sincs már. II. Jövőnek írtok / Holnap hű fiaknak / a magyaroknak.*”

Álom a lebukó napról, a pörgettyűről és Fábri Zoltán, a nagybetűs filmrendező haláláról (Fábri Zoltán, Budapest, 1917. október 15. – Budapest, 1994. augusztus 23.)

A LEGMEGINDÍTÓBB MÉGIS ANNAK A FILMKÖLTŐNEK, FILMEPIKUSNAK, FILMDRÁMAÍRÓNAK A HALÁLÁRÓL SZÓLÓ ELBESZÉLÉS, aki kamerájával a szürrealista filmlátomásíró Huszárik Zoltán és a Jókai-adaptációk nagymestere, Várkonyi Zoltán mellett a legnagyobb szolgálatot tette a magyar irodalomnak. Huszárik és Fábri sorsában közös, hogy az irigy szakma életükben is, haláluk után is perifériára szorítja, agyonhallgatja őket. Büszke vagyok rá, hogy Fábrival 1992-ben kolumnás nagyinterjút készítettem a hetvenötödik születésnapjára, két évvel a halála előtt a Pesti Hírlap hasábjaira.

Takaró Mihály a *Filmszakadás – Fábri halála* című elbeszélést Koltay Gábort megidézve írta le. Koltay Gábor, etalonként tisztelt történelmi filmek rendezője maga is, vaskos, imponáló méretű és színvonalú könyvet írt és alkotószerezett

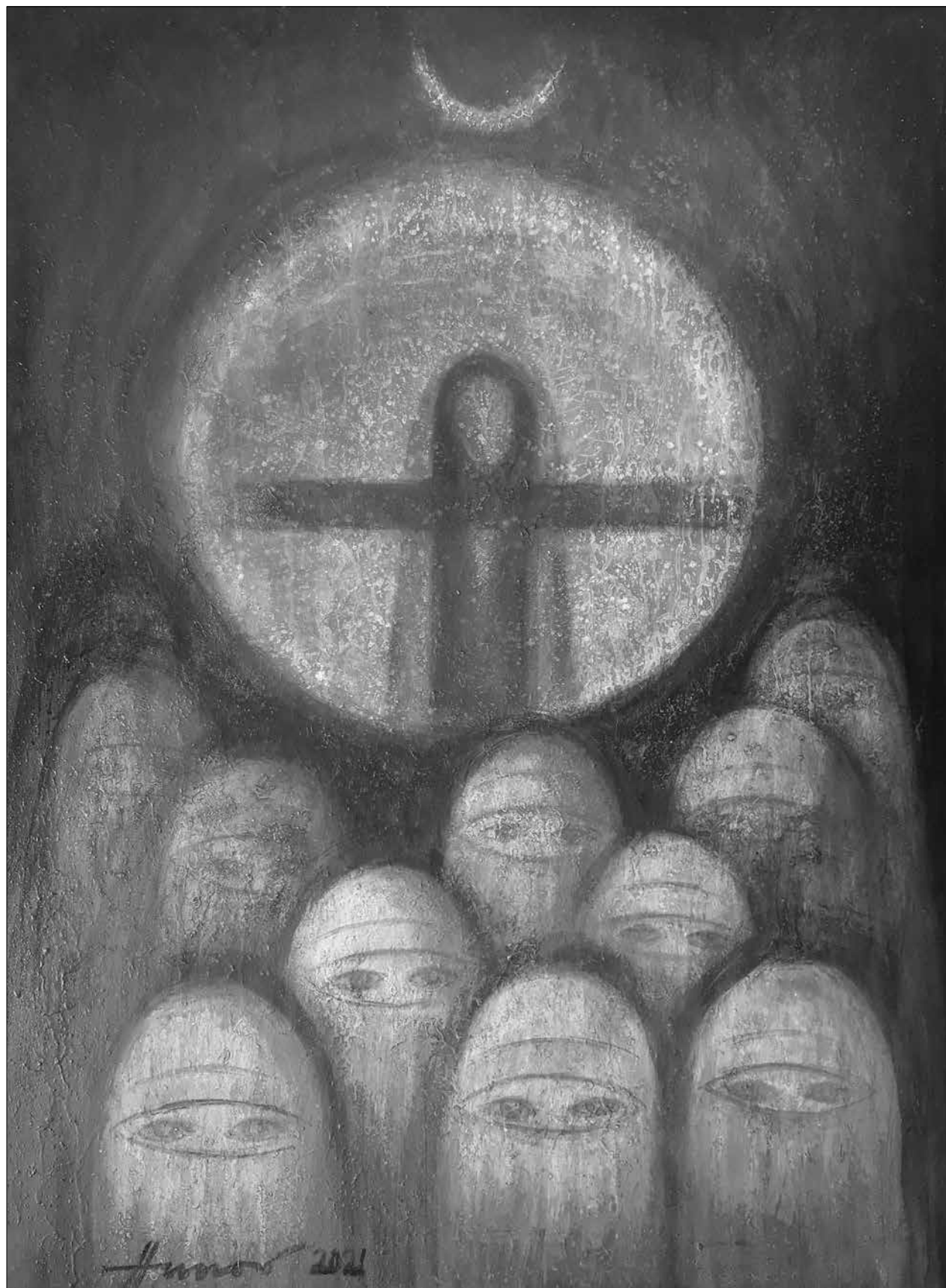
össze Fábri Zoltánról, aki miután a magyar filmművészet legjelentősebb alkotásait, immár örökbecsű irodalmi adaptációit készítette el (*Körhinta; Isten hozta, őrnagy úr!; Húsz óra; Az ötödik pecsét; Magyarok; Fábrián Bálint találkozása Istenel* stb.), mellőzve, agyonhallgatva élte végig életé utolsó tíz esztendőjét, leszólva másodvonalbeli, jelentős részben már azóta feledett, illetve a csúcsról levitézlett talmi figuráktól. A szomorú és nyomasztó 1994. augusztus 23-i napon Koltayt a nagy rendező felesége, Apor Noémi hívta föl a borzalmas halálhírrrel. Fábri nem élhette már meg az elkészült, általa nagyra becsült, dédelgett Koltay-kézirat megjelenését.

Ma már a talmiság bűvöletéből kiábrándult kétkedők is érzik, talán tudják is, hogy semmi sem mondhatott volna róluk keményebb értékítéletet Fábri Zoltánnál, s a szavait tolmácsoló Apor Noéminál, ki így szólt Koltay Gáborhoz: „*Könnyű, szép halála volt. Legalább ez... kegyelem... mint egy Filmszakadás... Gábor, azt szeretném kérni, hogy ne a filmszakma temesse el Zoltánt, a nevében is kérem. Ő is így akarta. Látja, azt sem érte meg, hogy a könyv megjelenjen róla. Pedig úgy örült neki! Ez volt az utolsó öröme...*”

Nem könnyű pontot tenni egy olyan, nagyon is hangsúlyosan mondjuk ki – eddigi életműről szóló, a műfaj szükségszerű terjedelmi korlátai miatt is csak főtónusokra hangolt esszé végére, melynek alanya és tárgya aktívan alkotó művész és tudós, magyarán az őt értékelő dolgozat többszörösen is „nyitott”, bármikor folytatható írás még. Fejezzük be gondolataimat a kötetzáró négyesorossal, amely Bartók Béla szellemét idézi, abban a reményben, hogy a versnek nem az utolsó, hanem az első sora tükrözi a valóságot.

B. B. Cantata profana

Most kell énekelni újra!
A fáklyák már mind meggyújtva!
Éjszaka van, észrevétlen
Temetésre viszik népem!

Az utolsó keresztény